

De què està feta la idea de frontera?

Carlos Skliar

UN – La pregunta

De què es fa o està feta una idea, amb quantes coses i de quin tipus, on neix, per quant temps, sota quines circumstàncies, amb quina part del cos, amb quin llenguatge, en termes d'experiments o d'experiències?

Aquestes sembla que siguin preguntes generals, sense especificitat; no obstant això, em venen a l'hora de pensar en la idea de frontera, de frontera com a passatge, però també de prohibició, com a noció d'esperança, sortilegi, com a impossibilitat, com a salvació, com a mur, com a riu mans i cabalós, com a desert, com a vida i com a mort.

Frontera és cadascun d'aquests sentits, i tots alhora. Depèn qui hi sigui. Quant temps. Si durant el dia o a la nit. Si sempre. Si per última vegada.

Quan penso en la paraula *frontera* no puc oblidar –perquè una idea, qualsevol, també es fa de memòries o de ficcions de memòria– d'allò que un ancià em va explicar de passada, fa ja temps, i que de seguida va deixar de ser un relat que tan sols havia escoltat per passar a ser la mateixa idea de frontera: un lloc –sense lloc– on passar o quedar-se, aturar-se o perdre's, anar o tornar, que s'ha tornat no només territori,

geografia, mapa, cartografia, sinó sobretot la imatge d'un nen abandonat a la seva sort, la mala sort, perquè potser algun dia el seu destí canviés per una altra sort, la bona sort.

Si no hi ha destins traçats per endavant pot ser que una frontera sigui justament l'espai –o massa ample, o massa aclaparador– a través del qual algú pot torçar la seva vida; d'una banda, un espai com a llibertat, com a alliberament, el comiat de la misèria, de la gana, de l'aclaparament; i, de l'altra, l'excessiva realitat, potser un començament nou o potser el lloc on s'ha deixat de viure per sempre.

Digue'm qui pronuncia la paraula *frontera*, digue'm qui l'habita i, potser, et diré què pot significar.

DOS – El relat

Quan el nen va pujar al tren, es va sentir acoquinat i atordit.

Era negra nit, les estrelles s'havien desplaçat tal vegada per il·luminar un poble més llunyà en una altra latitud, la lluna s'havia oblidat del tot de la rotació del Sol, i una boirina baixa, gairebé reptant, inundava una estació precària on encara es podien veure les restes de cartrons i mantes malmeses que cobrien només una part dels cossos ador-

**Si no hi ha destins
traçats per endavant
pot ser que una
frontera sigui justament
l'espai a través del qual
algú pot torçar la seva
vida.**

mits, i ja roncs i vençuts, que esperaven l'inici del viatge.

Damunt del terraplè amb prou feines s'hi veien les figures humanes més properes que seguien sent fosques i temibles, i una mica més enllà, en la línia irregular que traçava l'horitzó a aquelles hores, una incògnita que la seva ment no podia desvelar: el fum de la màquina estacionada era espès com una horda de fantasmes, l'arbreda raquítica mostrava unes branques esqueixades movent-se al so de les tenebres, i sobre els rails encara creuaven gossos primíssims amb la pell adossada a l'esquelet udolant en nom de la gana i la immundícia.

El nen havia arribat la tarda anterior a l'estació agafat de la mà d'un home que no li havia dirigit la paraula en tot el camí: una mà freda, ossuda, inexpressiva, que el va deixar anar a l'entrada, va parlar amb un altre home extremament parc, i li va indicar que s'esperés unes hores allà i pugés al primer tren; que a l'altra banda l'esperaria una dona amb un vestit blanc i una cartera i sabates negres, que ell ja se n'adonaria, que no es preocupés, que tot estaria bé.

A més li va suggerir que no s'apropés massa a les finestres dels vagons, que hi hau-

ria un senyor amb un bigoti gruixut que de tant en tant passaria i li donaria alguna cosa per menjar i beure, i que tanqués els ulls en la mesura del possible, i de l'impossible també.

El nen es disposava a creuar una frontera perillosa cap a una destinació nova, envoltat d'altres nens desalineats com ell, embolicats en una mena de serietat revellida, expulsats de casa seva, abatuts, si més no sense poder alçar el cap, creixent més enllà dels seus cossos i més enllà dels seus llenguatges.

Un xiulet agut, com d'espant, va impulsar els nens a pujar al tren, sota uns esgarips desordenats i despòtics que els empenyien cap a la nit encara més negra dels vagons a les fosques.

El nen va buscar una cantonada, un racó, un forat on estar-se: portava entre la roba una baldufa de fusta a la qual s'aferrava com si fos un talismà; des d'allà només veia les cames d'altres nens, els seus tremolors, la inocultable paràlisi dels braços.

El moviment del tren va començar a cremar-lo sota els peus i li va fer recordar unes quantes escenes difuses prèvies a la partida: la seva mare parlant-li d'altres llocs on per fi jugarien junts; el seu pare, distant i entristit; i

el seu carrer, ai, el seu carrer desert i costerut, que potser no tornaria a trepitjar mai.

Set hores, li van dir, però ell no sabia calcular l'agonia d'una distància que, en veritat, era un abisme en la seva vida. Set hores de tren, li van dir, però ell s'imaginava de l'altre costat en un tanca i obrir d'ulls; el desplaçament màgic de la màquina de vapor sobre els rails, la cadència d'un navili terrestre, un suau escoriment de la nit cap al nou dia.

Havia transcorregut només una hora i el nen ja se sentia entumit pel fred, però li havia marxat la por: hi havia alguna cosa en el vaivé del tren que el calmava com si es tractés d'un amanyac sobre la falda de la seva àvia; va mirar a l'entorn i va percebre de nou la tibant quietud que l'envoltava: un nen més enllà s'abraçava a si mateix per no diluir-se, un altre intentava estirar les cames i topava contra els peus estirats d'una nena, i aquesta nena portava les marques de les llàgrimes al rostre, com empremtes indelebles que mai aconseguiria esborrar.

El nen es va apropar a ella, sigil·lós, com un centpeus adossat al gram, i li va preguntar com es deia; la nena va respondre amb una veu massa semblant al plor; "jo em dic així" va dir ell, tot i que ella no l'hi havia preguntat,

**El nen havia arribat
la tarda anterior a
l'estació agafat de la
mà d'un home que no li
havia dirigit la paraula
en tot el camí.**

i es van estar junts una hora rere l'altra, durant aquest viatge que els havia de portar cap a una altra destinació diferent de la del naixement, arraulits, ella damunt l'espatlla d'ell, ell sostenint-li el cap.

Les coses no van ser millors, allà, al paradís promès.

El nen va estar amagat uns mesos al soterrani d'una casa que mai va conèixer; després va passar uns anys recol·lectant préssecs, les mans li cremaven i el vent bufava d'una manera desmesurada entremig de la poca roba que duia; més tard va treballar amb unes fustes que provenien clandestinament de la seva antiga terra, i va ser ajudant d'un ebenista la resta de la seva vida, una vida sempre prometedora i precària, sempre en penombra, d'amagat.

La nena també va estar amagada durant un temps, va treballar en el servei domèstic, netejant, planxant, cuinant, escombrant, passejant el gos i estenent una multitud de peces de roba d'una família que mai va aprendre a pronunciar bé el seu nom i que la cridava d'una altra manera, amb altres sons.

La nena i el nen mai van tornar a l'altra banda de la frontera, ni van tornar a veure els seus pares; s'han queixat algunes vegades, però sempre amb veu tènue, per no incomodar ningú.

Van tenir quatre fills, als quals ja gairebé no veuen, i acostumen a recordar els vells temps com si per ventura haguessin estat d'una altra manera.

I a la nit només s'adormen si aconseguen imitar el vaivé del tren que els va bressolar fa ja seixanta-tres anys.

TRES – Altres preguntes

Podria ser la frontera un lloc i temps amb dos extrems nítids: l'expulsió allà i l'hospitalitat aquí? O la frontera esborra d'una vegada la separació entre "allà i aquí"? És "allà" la desídia, la violència, el distracte, la impulsió a sortir-ne? I és "aquí", potser, la benvinguda, l'acolliment i, per fi, la vida bona que comença?

Res sembla suposar-ho. Com si no poguéssim construir un concepte només a

**I a la nit només
s'adormen si
aconsegueixen imitar el
vaivé del tren que els va
bressolar fa ja seixanta-
tres anys.**

partir d'oposicions, ni des de la nostra posició pensant però sedentària, ni des de la nostra altura jeràrquica.

La idea de frontera, així, es torna borrosa i fal·laç. No n'hi ha prou amb un llenguatge tècnic, ni jurídic, ni moralitza-

dor per donar compte d'un encreuament sempre pantanós. Fa falta escoltar les històries que altres tenen per explicar-nos i oferir una resposta singular.

Així, *frontera* deixarà de ser un concepte i passarà a ser la biografia d'algú que mai deixarem d'escoltar. El cos a la frontera i el seu testimoniatge. La veu que diu "frontera" de forma diferent, cada vegada, a cada moment, en cada passatge o detenció. **Q**

CITA ARTICLE

SKLIAR, Carlos. "De què està feta la frontera?". *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educaores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 19 (novembre 2017), p.60-64.